

procesů a v obecné poloze přináší obrázek sociální struktury postindustriálního světa.

Ján Mišovič

DOI: 10.14712/23363525.2026.8

Peter Salner: *Prach alebo popol. Kremácia v židovskej komunite na Slovensku z pohľadu etnológie*. Bratislava: Marenčin PT, 2023, 136 s.

Kniha bratislavského etnologa P. Salnera vychází z jeho dlouhodobého etnologického výzkumu v Židovské náboženské obci v Bratislavě, přičemž autor jako její funkcionář i člen má možnost navazovat s ostatními členkami a členy velmi úzké kontakty, jež jsou budovány na důvěře a vzájemném respektu. Důležité však je i to, že má také přístup k písemnostem obce, a může tak kombinovat terénní a archivní bádání. V novém titulu otevřel velmi aktuální téma židovského pohřbu. Zatímco v Čechách se kremace osob židovského původu objevují již v období první Československé republiky, na Slovensku jde o jev poměrně nový (první krematorium v Bratislavě vzniklo až roku 1969). Jak sám ovšem autor přiznává, tematiku židovských hřbitovů a pohřbů rád nemá a před rokem 1990 navštívil místo posledního odpočinku jen jednou, zatímco jako funkcionář židovské komunity asistoval na více než 200 pohřbech, včetně těch, které proběhly v bratislavském krematoriu. V těchto chvílích si také uvědomil, že kremace se ve 21. století začínají upřednostňovat v židovských rodinách na Slovensku před pohřby do země.

Salner si přitom klade otázku, proč přežijí šoa a jejich potomci volí tuto z hlediska judaismu zcela nepřijatelnou alternativu (dodejme, že v Čechách byla po druhé světové válce výrazem solidarity s umučenými příbuznými, přesto však legendární českožidovský rabín Richard Feder připomínal židovský hřbitov v Terezíně s krematoriem jako výraz nacistické zřůdnosti). Současně však Salner nastoluje další problém, který je s tradičním judaismem rovněž neslučitelný: Může být kremace transformací židovské identity? Sám autor tuto otázku chápe v intencích konfliktu mezi tradicí a realitou současného

židovského života. Přitom hledá zcela správně odpověď v historii židovské komunity, a proto na úvod zařazuje kapitolu o dějinách bratislavské obce, jež se dlouho nacházela pod vlivem ortodoxního rabína Chatama Sofera, před a po šoa, přičemž připomíná, že výrazně menšinový neologický směr se v metropoli Slovenska začal prosazovat až od roku 1872. Ještě v meziválečném období se pak k ortodoxii hlásilo 75 % členů slovenských židovských obcí. Napětí mezi konzervativním a liberálním židovstvím trvá však dodnes, i když počet věřících Židů klesl v důsledku šoa i poválečné církevní politiky z předválečných téměř 137 000 na číslo jen málo přesahující dva tisíce. Dodejme, že ortodoxní Židé patřili během války k nejvíce postižené skupině; přeživší ortodoxní rabíni pak ze Slovenska, kde nemohli vést židovský život, emigrovali. Třetina přeživších slovenských Židů se pak rozhodla pro návrat do židovské Palestiny/Státu Izrael, řada těch, kteří zůstali, našla naopak naději v komunistických ideálech.

V dalších kapitolách knihy pak analyzoval Salner průběh tradičního židovského pohřbu a jeho významu pro pozůstalé, přičemž čerpal z díla rabína Armina Friedera (1941). Využít by šlo i práce M. Klotze (1900), J. Elkina (1979), R. H. Issacsona (1999), D. Kraemara (2001), M. Lamma (1969), z nedávné doby B. Noska a P. Damohorské (2011) či Modlitby a rituální zvyklosti židovského pohřebního bratrstva v Praze (1933). Současně autor recenzovaného díla poukázal i na problémy současnosti: zabezpečení tradičního židovského pohřbu v menších městech či konflikt mezi tradicí a hygienickými nařízeními v době covidu, právě tak jako na péči o 800 židovských hřbitovů na Slovensku. Přestože judaismus kremaci, která neumožňuje zmrtvýchvstání, striktně odmítá (Salner to ilustruje na vybraných titulech náboženské literatury), stala se, jistě i pod vlivem většinové společnosti, po šoa realitou i na Slovensku, od roku 2013 v Bratislavě pak dokonce skutečností převažující. Přispívá k tomu i menší finanční náročnost pohřbu, přenositelnost popela v urně, případně jeho vysypání na vybraném místě. Vlastní uložení urn na židovských hřbitovech (a to i nepovolené) však komunitu nadále rozděluje (Salner to přesvědčivě vyargumentoval i na diskusích

kolem vybudování bratislavského kolumbária). Zatímco ortodoxie jako zastánce prachu se tedy odvolává na triádu tradice, víra, předci, kremace vychází z prožitku (dnes již mnohdy zprostředkovaného) šoa, pocitu viny přeživšího, přetnuté náboženské víry, pragmatismu, ekologie. Salner tak dospívá, jak sám zdůrazňuje, na základě etnologického výzkumu k tomu, že kremace nepopírá židovskou identitu, ale zosobňuje tu

skutečnost, že má tato identita po šoa nenáboženskou podobu. Vzhledem k tomu, že i v české etnologii a sociologii narůstá zájem o religiozitu, má Salnerova kniha, doplněná o autentické fotografie, velkou šanci oslovit i odborníky, kteří se nezabývají židovstvím.

Blanka Soukupová

DOI: 10.14712/23363525.2026.9